
ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის სამხრეთ
კავკასიის რეგიონალურ ბიუროში
2012 წლის 30 მაისს გამართული
საჯარო დისკუსია თემაზე:

**“იდუის დისკრედიტაცია: რას ნიშნავს
ლიბერალიზმი საქართველოში?”**

ძირითადი მომხსენებლები:

სალომე ასათიანი - რადიო
“თავისუფლების” ჟურნალისტი

გელა ბანძელაძე - პარტია “სოციალ-
დემოკრატები საქართველოს
განვითარებისთვის” პოლიტიკური
მდივანი, ჰაინრიჰ ბიოლის ფონდის 2011
წლის სტიპენდიანტი

შორენა შავერდაშვილი - გამოცემა
“ლიბერალის” რედაქტორი

მოდერატორი: ნინო დანელია

ნინო დანელია - უკანასკნელ წლებში ეს საკითხი ძალიან ხშირად ხდება განხილვის საგანი. ყველაზე თვალშისაცემი ის არის, რომ 2003 წლიდან მოყოლებული, ნელ-ნელა იცვლება ხელისუფლების დამოკიდებულება ძირითადი ლიბერალური ღირებულებების, დასავლური ღირებულებების მიმართ და ამ პროცესში ჩართულია როგორც სახელისუფლებო, ისე ოპოზიციური ელიტაც, ასევე ძირითადი სახელმწიფო და საზოგადოებრივი ინტიტუტები, მათ შორის ეკლესიაც. ბოლო პერიოდში ბევრი იწერება ამ საკითხთან დაკავშირებით, დღევანდელი შეხვედრაც ამ დისკუსიის გაგრძელება იქნება.

ჩვენი მომხსენებლები არიან: სალომე ასათიანი, რადიო „თავისუფლების“ ჟურნალისტი; შორენა შავერდაშვილი, გამოცემა „ლიბერალის“ რედაქტორი; და გელა ბანძელაძე, რომელიც წარმოადგენს პარტიას „სოციალ-დემოკრატები საქართველოს განვითარებისთვის“.

მოდით, მოვუსმინოთ ჩვენს მომხსენებლებს და შემდეგ კი გავხსნათ დისკუსია. სალომე ასათიანს გადავცემ სიტყვას.

სალომე ასათიანი - ამ თემაზე ცოტა ხნის წინ ორჯერ დავწერე ბლოგზე სხვადასხვა კუთხით. დღევანდელ დისკუსიაზე, ალბათ ვერ ავცდებით განზოგადებებს საზოგადოების სახელით ან საზოგადოებაზე, რისთვისაც წინასწარ გიხდით ბოდიშს. ძალიან აქტუალური თემაა და იქნებ დისკუსიის ფორმატში ერთად ვცადოთ გამოსავლის პოვნა ან დასკვნების გაკეთება.

პირადად ჩემთვის საინტერესო და აქტუალურია არა იმდენად ლიბერალიზმის, როგორც კონკრეტული იდეოლოგიის, მისი კლასიკური თუ თანამედროვე ფორმით, ბედი დღევანდელ საქართველოში, რამდენადაც საკითხის სხვა ჭრილში დაყენება. პირდაპირ დავსვამ ასეთ შეკითხვას - როგორი ტიპის ტრანსფორმაცია ან ცვლილება განიცადა ჩვენი ქვეყნის კულტურულმა ცხოვრებამ, სააზროვნო სივრცემ, საზოგადოების სიმბოლურმა წყობამ ბოლო რვა წლის განმავლობაში? რევოლუცია (2003 წლის) მოხდა განახლების, ახალი მენტალიტეტის და ღირებულებების სახელით, და რვა წლის გასვლის შემდეგ ნამდვილად შეგვიძლია ვიკითხოთ, სად ვართ და რა შეიცვალა, რა განვითარდა და რა - ვერა.

ეს თემა აქტუალური იმიტომ მეჩვენება, რომ აქვე ვიტყვი, პირადად მე მეჩვენება, რომ ჩვენ ყველამ, მთელმა საზოგადოებამ, ძალიან მნიშვნელოვანი და რაც მთავარია, უიშვიათესი მომენტი გავუშვით ხელიდან. 2003 წელს მართლა იყო მზაობა საზოგადოებაში, ქვეყანაში იმისთვის, რომ დაწყებულიყო დისკუსია. სხვა საკითხია, ის როგორ დამთავრდებოდა, რა შედეგს მოიტანდა, ვინ მიიღებდა მასში მონაწილეობას, თუმცა ეს რასაკვირველია ელიტის დონეზე დარჩებოდა, ამაში ვერ იქნებოდა ჩართული მთელი ქვეყანა, მაგრამ იმაზე ლაპარაკი, რა იდეოლოგიურ კონფიგურაციაში ვართ, რას ნიშნავს პოსტსაბჭოთა მენტალიტეტი, რომელზეც ყველა ამბობს, რომ უნდა შეიცვალოს, საით უნდა წავიდეთ, ამისთვის იყო მზაობა, იმიტომ რომ ჩვენი გარემო დიდი ოპტიმიზმით და სიახლისთვის ღიაობით იყო დამუხტული. ეს დისკუსია აუცილებელი იყო, იმიტომ რომ მართლაც ვიმყოფებით პოსტსაბჭოთა სივრცეში, რომელსაც არაერთი მანკიერი თვისება ახასიათებს, მათ შორის შოვინიზმი, ეთნიკური ნაციონალიზმი, რელიგიური ობსკურანტიზმი, ქსენოფობია და ა.შ. ამას ობიექტური მიზეზები აქვს. არაფრით არ ვართ ჩამორჩენილი და ბნელი საზოგადოება, მაგრამ სწორედ იმიტომ რომ

ობიექტური მიზეზები აქვს, ამაზე დისკუსიის დაწყება საჭირო იყო. ეს ჩემი აზრით ვერ მოხდა.

როგორ უნდა იცხოვროს სხვადასხვა სოციალურმა ჯგუფმა ერთად, თანაცხოვრების რა ფორმები უნდა მოვნახოთ, როგორ უნდა დარეგულირდეს მრავალფეროვნება, საბოლოო ჯამში ლიბერალიზმი ხომ სწორედ ეს არის. რით განსხვავდება ის სხვა დიდი იდეოლოგიებისგან, ის არ ეძებს ერთიან გამოსავალს, გადაჭრის ერთიან გზას არ უძებნის საზოგადოებაში არსებულ სოციალურ, კულტურულ თუ ეკონომიკურ პრობლემებს. მხოლოდ გვთავაზობს გზას, როგორ დავარეგულიროთ, როგორ ვაკონტროლოთ და როგორ ვითანაარსებოთ ბევრმა ჯგუფმა. ასეთი დისკუსია სერიოზულ დონეზე არათუ არ დაწყებულა, ძალიან მალე მან გროტესკული, ჰიპერბოლიზებული სახეც მიიღო და დღეს უკვე გვაქვს ისეთი ეპითეტები, როგორიც არის „ლიბერასტები“, რომლებიც უპირისპირდებიან „გრუზინებს“ და ა.შ. ეს ყველაფერი სხვა სიბრტყეზე გადავიდა. სწორედ იმიტომ რომ გარკვეული სახით დისკრედიტაცია მართლაც განიცადა ამ დისკუსიის იდეამ და დღეს ამის გაკეთება უფრო რთულია.

თუ რატომ მოხდა ასე, ამას ბევრი მიზეზი აქვს, მაგრამ ჩემი აზრით პირველ რიგში ეს არის ხელისუფლების ბრალი. ეს არის „ვარდების რევოლუციით“ მოსული ხელისუფლების ბრალი, რომელიც მოვიდა სწორედ სიახლის, დასავლური ფასეულობების, მათ შორის ლიბერალიზმის სახელითაც, და ამ დეკლარირებული ორიენტაციის ფონზე რეალურად პირველივე დღეებიდან სულ სხვა ნაბიჯებს დგამს. ახლა უბრალოდ რიტორიკა შეიცვალა. ახლა გვაქვს ძალადობრივი, ავტორიტარული, თავაშვებული, სოციალურად უსამართლო რიტორიკა, რაც ბუნებრივია ამ ღირებულებების დისკრედიტაციას იწვევს. მათთვის რომ მართლა ღირებული ყოფილიყო განახლება, პოლიტიკური წინსვლა და ქვეყნის განვითარება, პირველ რიგში პოლიტიკური თამაშის წესებზე უნდა შეთანხმებულიყვნენ და შემდეგ ერთგულად დაეცვათ ეს წესები. ამის ნაცვლად, ვხედავთ რაც მოხდა. სულ რამდენიმე ხელში მოხდა ძალაუფლების კონცენტრაცია, იმასაც ვხედავთ, რას მართებენ კონსტიტუციას, ყველამ კარგად ვიცით, რა დამოკიდებულება აქვს ძალაუფლებასთან და მის ცენტრალიზაციასთან ჩვენს მთავრობას. ორი დღის წინ ქართული პარლამენტარიზმის ტრადიციის ვეტერანმა გიგი წერეთელმა ისეთი რამ თქვა, გვაფიქრებინებს, რომ საერთოდ არ აქვს წარმოდგენა, რას ნიშნავს დემოკრატია და პლურალიზმი, მან თქვა, რომ საჯარო მოხელეს არა აქვს უფლება მონაწილეობა მიიღოს ოპოზიციის აქციაში და მხარი დაუჭიროს მას.

პირველ ეტაპზე მეც ბევრვით მეგონა, რომ ეს კომუნიკაციის პრობლემა იყო. რომ ხელისუფლებას ჰქონდა ღირებულებითი ორიენტაცია, მაგრამ ვერ ხსნიდა ამას სათანადოდ, ვერ მიჰქონდა მოსახლეობამდე. შეიძლება ასეც არის, მაგრამ ახლა აღარა ვარ ამაში დარწმუნებული. ხანდახან მგონია, რომ უუნარობასთან და ფუნდამენტური ღირებულებების უცოდინრობასთან გვაქვს საქმე, როგორც ამ ბოლო მაგალითმა დაამტკიცა. რამდენი წელია, ეს ადამიანი პარლამენტის წევრია, ზუსტად არც ვიცი. რაც ჩვენი დისკუსიისთვის ყველაზე მნიშვნელოვანია, ხელისუფლების ამ უუნარობასა თუ რეიტინგის დაკარგვის შიშში, ცოტა უფრო კონსპიროლოგიურად ორიენტირებული ხალხი მაკიაველისტურ გათვლებსაც ხედავს. ხელისუფლება ყველაზე მგრძობიარე თემების, როგორიც არის ნაციონალიზმი, რელიგიური სენტემენტები - მიმართებით განსაკუთრებით სიუხეშეს იჩენდა პირველივე დღეებიდან მოყოლებული ბოლო პერიოდის მაგალითებამდე. ყველას გახსოვთ რელიგიური ჯგუფების

დარეგისტრირების ამბავი ერთი წლის წინ, როდესაც ვერ ახსენეს, რაში იყო საქმე. ამან გამოიწვია პროტესტი, სასულიერო პირებმაც მაშინვე ისარგებლეს და დაიწყეს პოპულისტური განცხადებების გაკეთება. დღესაც, დავით გარეჯის მაგალითი რომ ავიღოთ, ჯერ კიდევ არ არის საზოგადოება გარკვეული, თუ რა ხდება რეალურად. არის კომუნიკაციის პრობლემა და უუნარობაც.

ამ სიღრმისეულ თემებზე დისკუსია ადგილიდან არ დამრულა. ცხადია, ხელისუფლება არ არის ერთადერთი აქტორი, არც ფაქტორი და ღირებულებებზე დისკუსია მთელ საზოგადოებაში უნდა მიმდინარეობდეს. ზოგადი ფორმულა მართლა ასეთია. რასაც ახლა ვაკეთებთ, ეს არის საჯარო სივრცე, რასაც ემყარებოდა თავის დროზე ევროპის ყველა ქვეყნის დემოკრატიის განვითარება. იკრიბებოდნენ კაფეებში, ყავის სახლებში, საჩაიებში. შემდეგ შემოვიდა მედია და მან ჩაანაცვლა ამ სივრცის თუ სფეროს ფუნქცია, და საზოგადოების აქტიური წევრები მსჯელობდნენ მათთვის აქტუალურ საკითხებზე და კონსენსუსის პოვნასაც ცდილობდნენ. მე კვლავ ელიტებზე ვლაპარაკობ. ეს არასოდეს არ მოიცავს სამწუხაროდ მთელ საზოგადოებას, განსაკუთრებით ჩვენთან, მით უფრო არსებული სოციალური უსამართლობის ფონზე. მაგრამ იმით, რაც ხელისუფლებამ მედიას დამართა საქართველოში, გარდა იმისა, რომ თვითონ უუნარო აღმოჩნდა დისკუსიის საწარმოებლად, სუსტ საზოგადოებას წაართვა სააზროვნო საჯარო დისკუსია. სატელევიზიო არხებ ი გადაიქცა ვულგარულ პროპაგანდისტულ მანქანად და გამორიცხულია მთელი ქვეყნის მასშტაბით სიღრმისეულ თემებზე ვინმემ დისკუსია მოისმინოს. ცალკეული რადიოსადგურები და გამოცემები ლოკალურ დონეზე ვრცელდება და ფართო საზოგადოებრივი თვალსაზრისით გავლენას ვერ ახდენს. ამიტომაც, ლიბერალური ღირებულებები ვერ გახდა ვერც საზოგადოებრივი, ვერც პოლიტიკური კონსენსუსის ნაწილი, მაინც მარგინალურ მოვლენებად რჩება. მეინსტრიმის ნაწილია ისევ ეთნიკური ნაციონალიზმი, შოვინისტური განწყობები, რელიგია. ლიბერალიზმთან ასოცირებულ ღირებულებებს, უფლებებზე დაფუძნებულ დისკურსს ხშირ შემთხვევაში აქვს ერთგანზომილებიანი უსიცოცხლო ელფერი, ისევე როგორც კომუნისტური იდეოლოგია აღიქმებოდა ლოზუნგების დონეზე საბჭოთა კავშირის ბოლო ათწლეულებში. უფრო ცუდ შემთხვევაში კი ლიბერალურ დისკურსს ეროვნული ინტერესების საზიანოდ მიმართულად აღიქვამენ. ეს ხელისუფლების ვულგარული პიარის ბრალიც არის. განახლებას და სიახლეს ის გვაწვდის, როგორც ინგლისურის სწავლას, „ვინდოუსში“ ტრენინგს, საპოლიციო სტრუქტურების გაძლიერებას. ამაზე იქით არ მივდივართ და ბუნებრივია, რომ ეს იწვევს დაბნეულობას. თან საჯარო სივრცეც წართმეული აქვს საზოგადოებას.

ყოველივე ამას თან ერთვის უმნიშვნელოვანესი ფაქტორი - ეკლესია, როგორც ინსტიტუტი. ვიცი, რომ შორენა არ მეთანხმება, მაგრამ ხაზგასმით მინდა ვთქვა, რომ აქ არ არის ლაპარაკი ცალკეულ სასულიერო პირებზე, ლაპარაკია ინსტიტუტზე იმ სახით, როგორც აღიქმება ის დღეს გარედან, როგორც სოციალური და კულტურული აქტორი. ეკლესია მნიშვნელოვნად ანტილიბერალურ, ქსენოფობიურ, შოვინისტურ პოზიციებზე დგას და თავის რიტორიკაში ნაციონალიზმს ეყრდნობა. დაუკვირდით, გაიხსენეთ ქადაგებები, რამდენს ნახავთ იქ ქრისტიანულ ფილოსოფიაზე ნალაპარაკებს და რამდენს იმაზე, თუ როგორ გაბრწყინდება საქართველო. ნაციონალიზმი და რელიგია ჩვენთან განუყოფელია და ამასაც თავისი მიზეზები აქვს, და ესეც საბჭოთა პერიოდიდან მოდის. იმის გათვალისწინებით, რომ ეკლესია დღეს ჩვენს სივრცეში რეალურად არის ერთ-ერთი ყველაზე გავლენიანი ინსტიტუტი და სიმბოლურ სფეროს მართლაც ძალიან დიდ

კვალს ამჩნევს, რასაკვირველია, ეს ფაქტორიც ძალიან მნიშვნელოვანია, რომ ერი ჩვენს რეალობაში, ეკლესიის დიდი ძალისხმევითაც არ მოიაზრება ლიბერალური განსაზღვრებით, როგორც თანასწორი, მრავალფეროვანი ინდივიდების ერთობა, არამედ ეყრდნობა გენს თუ არა, ისტორიას, ეთნოსს, მას უფრო ეთნიკური შეფერილობა აქვს. ეს დისკურსი სამოქალაქო ნაციონალიზმში ვერა და ვერ გადაიზარდა.

ვახტანგ ზარქუა, ენერგოეფექტურობის ფონდი - მერე ეს ცუდია? თქვენი ეს განმარტებები ჩემში დაბნეულობას იწვევს.

სალომე ასათიანი - გააჩნია რა თვალსაზრისით შევხედავთ. თუ ვლაპარაკობთ იმაზე, რა ბედი ეწია ჩვენში ლიბერალიზმს, მისი კონფიგურაციები ეთნიკურ ნაციონალიზმთან, რასაკვირველია, შეუთავსებელი გამოდის, იმიტომ რომ თუ ქართველობაში მხოლოდ ეთნიკურად ქართველს და მართლმადიდებელს ვგულისხმობთ, თავად განსაზღვრეთ ეს რამდენი ჯგუფის მარგინალიზაციას და გაუცხოვებას იწვევს. კარგი და ცუდი კი ძალიან უხეში და სწორხაზოვანი განმარტებებია. უფრო სიღრმისეულად თუ გვინდა რაღაცის გაგება, ანალიტიკურად უნდა მივუდგეთ.

არ შეიძლება არ აღინიშნოს და ყოველთვის ვცდილობ ამას ხაზი გავუსვა, ეს თემები, ეს ღირებულებები მაინც ელისტიკური ამბავია. ვერ მოიცავს მთელ საზოგადოებას უწინარესად იმ სოციალური ფონის გამო, რომელიც ჩვენს რეალობაში არსებობს. რა არის ლიბერალიზმი, ის ინდივიდებს არჩევანის გაკეთების საშუალებას აძლევს იმაზე, თუ როგორ იცხოვრონ, თუ როგორ ითანაარსებოს სხვადასხვა ინდივიდმა, ელიტებს ართმევს იმის განსაზღვრის უფლებას და პრეროგატივას, ვიღაცას რაღაც უკარნახოს. იმ პირობებში, როდესაც ოფიციალური გათვლებით 20% და არაოფიციალურით საზოგადოების თითქმის ნახევარი სიღარიბის ზღვარს მიღმა ცხოვრობს, ლაპარაკი იმაზე, როგორ უნდა ავირჩიოთ ცხოვრების წესი და რა ღირებულებებს მივდიოთ, აბსურდია. იმიტომ რომ ადამიანს, რომელიც ცხოვრობს სიღარიბის ზღვარს მიღმა, სოციალური ყოფა და ყოველდღიური რეალობა, თუ ისევ არჩევანის ენით ვილაპარაკებთ, ძალიან ხშირად უბიძგებს ცუდი და მისთვის საზიანო არჩევანის გაკეთებისკენ. მემარჯვენე მხრიდან შეიძლება ისიც გითხრან, და ჩვენს საჯარო სივრცეში ასეთ მოსაზრებებსაც შეხვდებით, რომ როდესაც ლაპარაკია შრომითი ურთიერთობების ნორმალიზებაზე, აქაც ხშირად ამბობენ, რომ ლიბერალური კონფიგურაციით ესეც გარკვეული არჩევანია, კონტრაქტია დამქირავებელსა და დაქირავებულს შორის. თუ მხოლოდ თეორიულ წრილში შევხედავთ, შეიძლება ვიღაცამ თქვას, რომ ადამიანი, რომელიც ირჩევს მუშაობას სიცოცხლისთვის საშიშ პირობებში და კვდება, ეს მისი არჩევანია. ყოველთვის ვცდილობ, რომ სოციალური ფონისგან მოწყვეტილად ეს თემები არ განვიხილო და არ დამავიწყდეს, რომ მაინც ელისტიკურ მოვლენაზე ვსაუბრობთ.

ასეთ ვითარებაში, როდესაც განახლებაზე და მენტალიტეტის შეცვლაზე დისკურსი და ღირებულებები უსამართლო და ძალადობრივ ხელისუფლებას აქვს მიტაცებული და თავის თავთან გაიგივებული, თან მეორე მხრივ, სამოქალაქო სივრცეში ეთნო-ნაციონალისტური ეკლესია დომინირებს, საჯარო სივრცე კი არ არსებობს დისკურსის საწარმოებლად, ძალიან რთული და შეუძლებელიც კია იმაზე ოცნება, რომ ლიბერალური ღირებულებები ჩვენი საერთო კონსენსუსის მყარი ნაწილი გახდეს. ამისთვის არ არსებობს არც ენა და არც კრიტიკული დისკურსი არ შემდგარა

ჯერჯერობით. ცალკეული განცხადებები ვერ ცვლის რეალურ სურათს. ასეთ ადამიანებს ძალიან იოლად აკრავენ “ლიბერასტის” იარაღებს და ეს ღირებულებები ვერ ხდება მიზნიდელი ნარატივი, რაც პირადად მე ძალიან საგანგაშო მგონია.

ვიცი, რომ ლიბერალიზმს კლასიკური ფორმით, ელიტაშიც კი თავისი კრიტიკოსები ჰყავს. მომწონს ის კონფიგურაცია, როგორც დღეს ვართ აქ წარმოდგენილები. დარწმუნებული ვარ, რომ ჩემი თანამომხსენებლები ცოტა სხვა კუთხიდან გააანალიზებენ ვითარებას, მაგრამ მე მაინც მგონია, რომ თუ პირადი განცხადება უნდა გავაკეთო, არ ვახდენ საკუთარი თავის იდენტიფიცირებას ლიბერალად. ლიბერალი კლასიკური გაგებით არ ვარ, ბევრ რამეს არ ვიზიარებ კლასიკური ლიბერალიზმისგან, მაგრამ დღეს ჩვენი კულტურული, სოციალური და პოლიტიკური სივრცის განვითარებისთვის სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია ამ ღირებულებებზე მეტი კონსენსუსის მიღწევა.

ნინო დანელია - ძალიან მრავალშრიანი მოხსენება იყო, მომხსენებელი ძალიან ბევრ საკითხს შეეხო. ახლა ბატონ გელას მოვუსმინოთ. სალომემ აღნიშნა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ თითქოს არ შედგა კრიტიკული დისკურსი საზოგადოებაში და ეს თემები კვლავ რჩება ელიტის განხილვის საგნად, მაინც საჭიროა ამ ღირებულებებზე ფიქრი იმისთვის, რომ საზოგადოება განვითარდეს. მან თქვა, რომ ასევე მნიშვნელოვანია გვახსოვდეს ის სოციალური ფონი, გარემო, რომელშიც იმყოფება დღეს ჩვენი ქვეყანა, განსაკუთრებით, როდესაც საუბარი აშრომით კოდექსზე ან სიღარიბის ზღვარს მიღმა მყოფ ადამიანებზე. არის თუ არა თავსებადი საკითხები სოციალური სამართლიანობისა და თანასწორობის ღირებულებები და ლიბერალიზმი, გთხოვთ ბატონო გელა.

გელა ბანძელაძე - დღეს საქართველოში არა მარტო ლიბერალიზმზე, არამედ ზოგადად პოლიტიკურად აქტუალურ თემებზე საუბრისას ხშირად ვლინდება დილემა, სად არის პრობლემა, რატომ არ მოგვწონს ის რეალობა, რომელშიც ვიმყოფებით. არის პრობლემა იმ ადამიანებში, რომლებიც ამჟამად არიან პასუხისმგებლები ამ ყველაფრის განხორციელებაზე, თუ პრობლემა იმ ტენდენციებში, სისტემურ დისკურსში, რომელიც წარმოშობს ამ ადამიანებს. ანუ, მთავრობის ბრალია თუ მთავრობაა ლოგიკური შედეგი არასწორი განვითარების გზისა. უშველის ამას პერსონალური ცვლილებები თუ უფრო ღრმა და ფუნდამენტური ცვლილებებია საჭირო იმისთვის, რომ ჩვენთვის არასასურველი რეალობა გავაუმჯობესოთ. რასაც ჩვენ ვეძახით ლიბერალურ განვითარებას, საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, ეს გზა სწორი და კარგია, მაგრამ ცუდი მთავრობა გვყავს, რომელიც სპეკულირებს ამ ტერმინებით და სინამდვილეში სხვა რამეს აკეთებს და არა იმას, რაც უნდა გააკეთოს და ამიტომ გვაქვს ცუდი შედეგი, თუ პრობლემა ისაა, რომ ზოგადი განვითარების ტენდენცია, რომელიც ჩვენს ქვეყანაში დომინანტურია საბჭოთა კავშირის დაშლის შემდეგ, არ არის ის გზა, რომელიც იმ შედეგებამდე მიგვიყვანს, რაც გვინდა. და შესაბამისად, ესა თუ ის ხელისუფლებს ა, რომელიც გვყავს, ავტომატურად ვერ გააკეთებს იმას, რაც ხალხს უნდა, იმიტომ რომ თავად გზა არის არასწორი.

ჩემი აზრით, საკითხის ამგვარად დასმა უფრო სიღრმისეულად დაგვანახებდა რეალობას, რომელშიც ვართ და პრობლემასაც უფრო კარგად გაგვანალიზებინებდა. ჩემი მთავარი სათქმელი ის არის, რომ პრობლემა არ არის მხოლოდ ადამიანებში და ცუდ მმართველებში. პრობლემა არის არასწორ ტენდენციაში, დისკურსში. შევეცდები

დავასაბუთო ჩემი მოსაზრება. ლიბერალიზმზე საუბრისას ჩემი აზრით, უნდა გავყოთ მისი შინაარსი ორ თვისობრივად განსხვავებულ შემადგენლად - ლიბერალური ღირებულებები და ლიბერალური თამაშის წესები. ღირებულებებში ვგულისხმობ ინდივიდუალიზმს, შემწყნარებლობას განსხვავებულთა მიმართ, პლურალიზმს და ა.შ. ანუ ისეთი ტიპის ღირებულებებს, რომლებიც ადამიანის პიროვნების და სინდისის საქმეა. ლიბერალურ პროცედურებში ვგულისხმობ ეკონომიკის თამაშის წესებს, ანუ იმას, თუ როგორ არის მოწყობილი ეკონომიკა. და პოლიტიკური თამაშის წესებს, არის თუ არა დემოკრატია, როგორ იქმნება და იშლება ინსტიტუტები და ა.შ. როგორ ურთიერთობენ პოლიტიკურ ასპარეზზე მოქალაქეები ან მოქალაქეთა გაერთიანებები.

თანამედროვე აკადემიურ დისკურსში მთელ მსოფლიოში ტერმინი „ლიბერალიზმი“ იმ პროცესების ასახავად, რაც დღეს ხდება, აღარ იხმარება. კიდევ ერთი შეცდომა ის არის, რომ ლიბერალიზმი ჰგონიათ დღეს პოლიტიკური და ეკონომიკური განვითარების გაბატონებული ტენდენცია და ამის ალტერნატივად მოიაზრებენ განვითარების სოციალ-დემოკრატიულ გზას. სინამდვილეში სოციალ-დემოკრატიაც, ნეოლიბერალური წესრიგიც არის ლიბერალიზმის, ერთი მშობლის მეორე შვილი, მისი განშტოება. ლიბერალიზმი კლასიკური გაგებით, ღირებულებათა ამ ორივე სისტემას, პოლიტიკურ და ეკონომიკურ მსოფლმხედველობას თავის წიაღში წარმოშობდა.

დღეს ვინც ამბობს, რომ მათი პოლიტიკა, ეკონომიკა ლიბერალურია, სინამდვილეში ნეოლიბერალურ ეკონომიკას გულისხმობს. ვინაიდან დღეს არის ორი ვარიანტი, მათ შორის უამრავი გარდამავალი სტადიაც შეიძლება გამოიყოს, მაგრამ ლიბერალური პოლიტიკა და ეკონომიკა თანამედროვე სამყაროში შეუძლებელია, რადგან წარმოების საშუალებებია განსხვავებული, ეკონომიკა სხვანაირად იქმნება. სხვა თამაშის წესებია და საზოგადოების შიდა სტრუქტურა აბსოლუტურად განსხვავდება იმისგან, რაც იყო მე-20 საუკუნის დასაწყისში. შეუძლებელია დღევანდელი ცხოვრება მკაცრი ლიბერალური წესრიგის ზუსტ ანარეკლად აღვიქვათ, როგორც ეკონომიკურ, ასევე პოლიტიკურ განზომილებაში. დღეს გვაქვს ევოლუციის შედეგად მოტანილი ახალი სტადია, და გვაქვს ორი ძირითადი ჯგუფი ლიბერალური მიმართულებებისა - ევროპული სოციალ-დემოკრატიული და ნეოლიბერალური დისკურსი.

რატომ მგონია, რომ თამაშის წესების ბრალია ის ჩვენთვის არასასურველი რეალობები, რომლებიც გვაქვს და არა პიროვნებების. ეს ჩემი აზრით პირველ რიგში არის ნეოლიბერალური თამაშის წესების უალტერნატივობა თანამედროვე მსოფლიოში. თუ ეს ყველაფერი დაიწყო 80-იან წლებში ტექჩერის და რეიგანის უკიდურესად მემარჯვენე პოლიტიკების და ნეოკონსერვატიული პოლიტიკების წინა პლანზე წამოწევით, ამას მოჰყვა საბჭოთა კავშირის დაშლა, მანიპულაციის თუ პროპაგანდის შედეგად, ფაქტია, რომ მემარცხენეობა დასავლეთში ასოცირდებოდა საბჭოთა კავშირთან. საბჭოთა კავშირი ითვლებოდა მემარცხენე იდეების და თანასწორობის იდეალის მთავარ პლაცდარმად.

საბჭოთა კავშირის და კომუნისტური წყობის კრახმა კიდევ უფრო გაამდიერა ნეოლიბერალურ ღირებულებათა სისტემის და თამაშის წესების უალტერნატივოდ აღქმა. ამას განსაკუთრებით რადიკალური ფორმები ჰქონდა პოსტსაბჭოთა ქვეყნებში. დღევანდელი ქართული ვითარება შეგვიძლია აღვიქვათ არა როგორც გამონაკლისი მთელ მსოფლიოში, არამედ მსოფლიოში ბოლო ოცი წლის განმავლობაში არსებული ტენდენციების ყველაზე რადიკალური და უკიდურესი გამოვლინება. უალტერნატივობად აღქმა პირველ რიგში იმაში აისახა, რომ ერთადერთ წამყვან

გაგებად სახელმწიფოს მიმართებისა საზოგადოებასთან, ჩაითვალა აბსოლუტურად მინიმალური სახელმწიფოს იდეა. სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა მინიმუმამდე დაყვანილი. და კონკურენცია მიჩნეულია ერთადერთ საშუალებად, რომელიც ყველაფერს ყველაზე კარგად დაარეგულირებს. ამას ერთვის ის, რომ საზოგადოება აღარ არის კლასიკურად დაყოფილი კლასებად, როგორც იგი ყოველთვის იყო. პოლიტიკური ძალები, პოლიტიკური მსოფლმხედველობები, ღირებულებითი მსოფლმხედველობები, როგორც ყოველთვის მე-20 საუკუნის განმავლობაში ვეღარ ახერხებენ ერთმანეთთან ტრადიციული, დემოკრატიული ინსტიტუტების მეშვეობით დაპირისპირებას. ანუ, პოლიტიკური პარტიები კარგავენ თავიანთ შინაარსს. თუკი კონკურენციაა მთავარი მარეგულირებელი ეკონომიკურ, პოლიტიკურ, საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, უკიდურესი ინდივიდუალიზმია ერთადერთი ცხოვრებისეული რეალობა, აქ იგულისხმება ის, რომ მხოლოდ ჩემზეა დამოკიდებული, გადავრჩები თუ არა, არავისი იმედი არა მაქვს და არც ერთ სოციალურ ჯგუფთან არ ვასოცირდები, შესაბამისად დაბალია მოტივაცია იმისთვის, რომ თანამოქალაქეებთან ერთად შევქმნა ინტერესთა ჯგუფები, პოლიტიკური პარტიები, მონაწილეობა მივიღო საერთო საზოგადოებრივ ცხოვრებაში. ანუ, ადამიანები კარგავენ კონტაქტს პოლიტიკასთან. პოლიტიკა ხდება არა საჯარო საქმე, ისე როგორც დემოკრატიულ საზოგადოებაში უნდა იყოს, არამედ პოლიტიკა ხდება ვიწრო ჯგუფების, „პროფესიონალების“ საქმე. საზოგადოების დიდი ნაწილი კი თავის გადასარჩენად სხვა სფეროებში მიდის. სისტემა აღარ ახდენს კავშირების, ერთობის, როგორც მოქმედების წესის კულტურის სტიმულაციას.

კიდევ ერთი, რასაც პოლიტიკის და საზოგადოებრივი ცხოვრების პროფესიონალიზაცია იწვევს, ის არის, რომ კერძო სექტორის როლის განუწყვეტელი ზრდა სახელმწიფოს და საჯარო სექტორის მინიმუმამდე დაყვანის პარალელურად, იწვევს ისეთი სფეროების პრივატიზაციას, გაყიდვას, როგორც არის დაზღვევა, განათლება. ეს იყო ის სფეროები, სადაც ადამიანები ერთმანეთს პოულობდნენ, საერთო ინტერესს აღმოაჩენდნენ და ერთობლივად მოქმედებდნენ, რაც ხელს უწყობს ლიბერალური ღირებულებების გაძლიერებას, ვინაიდან თანამშრომლობის კულტურას ისინი აჩენენ. დღეს ასეთი სფეროების პრივატიზაცია ადამიანებს მარტოს ტოვებს საკუთარი პრობლემების წინაშე. ანუ, თუ არ მომწონს ფასი რომელიმე უმაღლეს სასწავლებელში, სახელმწიფოს ვერ მოვთხოვ ამ პრობლემის გამოსწორებას, იმიტომ რომ ყველა საგანმანათლებლო ინსტიტუტი კერძოა. შესაბამისად ვერ გავერთიანდები სხვა ჩემსავით განაწყენებულ მოქალაქეებთან, რათა სახელმწიფოს მოვთხოვო შეღავათიანი განათლება. ასეთი სფეროების პრივატიზაცია მოქალაქეობრივი აქტივობის მოტივაციას კიდევ უფრო დაბლა აგდებს. შესაბამისად, განსაკუთრებით პოსტსაბჭოთა სივრცეში, სადაც პოლიტიკური კულტურა და ელიტები არის ზუსტად ისეთივე სტილის ავტორიტარული მმართველობა, როგორც იყო საბჭოთა კავშირში, და საჯარო დისკურსის გავლენა პოლიტიკის მაღალ ეშელონებზე სუსტია. ამას ემატება უკიდურესი ინდივიდუალიზაცია, რომელიც ინსტრუმენტი ხდება პოლიტიკური ელიტებისათვის, იმისთვის, რომ მთლიანად მოახდინონ პოლიტიკური ძალაუფლების კონცენტრაცია საკუთარ ხელში და არ გაუზიარონ საზოგადოების ფართო ფენებს. თუ საბჭოთა კავშირის დროს ეს პირდაპირ იყო აკრძალული, დღეს საზოგადოების ფართო ფენებს დრო, საშუალება და მოტივაცია არა აქვს საიმისოდ, რომ გარდა თავისი პირადი პრობლემებისა მონაწილეობა მიიღონ საერთო სამოქალაქო პროექტებში და იბრძოლონ ისე, როგორც ეს ხდებოდა დასავლურ დემოკრატიებში.

ეს ყველაფერი ჩემი აზრით არის თამაშის წესებში არსებული ის უარყოფითი მხარეები, რომლებიც იწვევს იმ პრობლემების განსაკუთრებულ არტიკულაციას, რომლებზეც სალომე საუბრობდა. როდესაც საზოგადოება გათიშული და გათითოვანებულია, არა აქვს მოქალაქეობრივი თანამშრომლობის კულტურა, მით უმეტეს, რომ ამას ემატება განათლების ხელმიუწვდომლობა, ძალიან მძიმე ცხოვრების პირობები, ასეთ ვითარებაში ის ლიბერალური ღირებულებებიც, რომლებიც თავიდან გავმიჯნე თამაშის წესებისგან, თავისთავად მახინჯდება. ვიღებთ შეუწყნარებლობას, განსაკუთრებით პრობლემაა უმრავლესობა-უმცირესობის საკითხში, ეს არ უკავშირდება მხოლოდ რელიგიურ ჯგუფებს და იდენტობის საკითხებს, უკავშირდება ეთნიკურ ჯგუფებს. გვაქვს ორი დაკარგული ტერიტორია. რამდენიც არ უნდა ვილაპარაკოთ, რომ ეს მხოლოდ ქართულ-რუსული კონფლიქტია, მხოლოდ პოლიტიკური მანიპულაციების შედეგად დავკარგეთ ეს ტერიტორიები. ფაქტია, ეთნიკური კონფლიქტი ადამიანების გონებაში მაინც არის.

ჩემი მთავარი სათქმელი ის იყო, რომ მხოლოდ პიროვნებების ცვლილება, მხოლოდ მთავრობის ბრალი, ის ყველაფერი, რაზეც ვსაუბრობთ, არ არის, და განვითარების ის ტენდენციაა შესაცვლელი და გადასაზრებელი, რომელსაც ვადგავართ. ეს მთელ მსოფლიოში ხდება.

ნინო დანელია - ბატონმა გელამ ერთმანეთისგან გამიჯნა ლიბერალური თამაშის წესები და ლიბერალური ღირებულებები. მთავარი აქცენტი გაკეთდა იმაზე, რომ სახელმწიფოს როლი მინიმალურია, ის ნაკლებად ერევა საზოგადოებისთვის მნიშვნელოვანი საკითხების გადაწყვეტაში. თუმცა იგი მაინც ავტორიტარულია, რის გამოც საზოგადოება გათიშული და გათითოვანებულია. არ არის საზოგადოების ჯგუფების ერთობლივი მცდელობა, გაერთიანდეს ერთი პრობლემისთვის და ჩაერთოს პოლიტიკაში, რაც იწვევს ამ სფეროს პროფესიონალიზაციას.

გელა ბანძელაძე - ჩაურევლობა სახელმწიფოს მხრიდან არ ნიშნავს იმას, რომ ის ავტორიტარული არ არის. პირიქით. ჩარევა ნიშნავს პასუხისმგებლობის აღებას და ანგარიშვალდებულებას. პასუხისმგებლობის მოხსნა ხელს უწყობს ავტორიტარიზმის გაძლიერებას.

ნინო დანელია - სად არის პრობლემა. არის პრობლემა ის, რომ სახელმწიფოს არა აქვს საზოგადოების წინაშე სოციალური პასუხისმგებლობა. პრობლემაა ის, რომ თვითონაც არა აქვს კარგად გააზრებული ლიბერალური ღირებულებები, არის ეს საზოგადოების გათითოვანების პრობლემა თუ არის ჯამური პრობლემა. თუ შეიძლება, რომ საჯარო დისკუსიებით მოვძებნოთ გამოსავალი ამ ძალიან სერიოზული პრობლემიდან.

შორენა შავერდაშვილი - სრულად ვიზიარებ სალომეს პათოსს და არგუმენტებს. რამ გამოიწვია, რომ ლიბერალიზმის და მისი იდეის დისკრედიტაციაში ლომის წილი ხელისუფლებას მიუძღვის? ამის მიზეზი ის არის, რომ ისინი სწორედ ამ მანდატით მოვიდნენ. აბსოლუტურად გაიგივებული გვექონდა ლიბერალიზმი იმ იდეოლოგიასთან თუ მანდატთან, რომლითაც მოვიდა ეს ხელისუფლება და რაც უფრო დისკრედიტირებული გახდა ხელისუფლება, ეს პირდაპირპროპორციულად აისახა ლიბერალიზმის იდეაზე და გამოიწვია მისი დისკრედიტაცია. ეს ყველაფერი გასაგებია

და თითქმის სრულად ვიზიარებ. ასევე ვეთანხმები ბატონ გელას იმაში, რომ ერთია ლიბერალური პოლიტიკური დოქტრინა და მეორეა ლიბერალური ფასეულობები.

შევეცდები ჩვენს დისკუსიას კიდევ ერთი ფაქტორი დავამატო. ეს არის თავად ჩვენი, საზოგადოების პასუხისმგებლობა. იმ ადამიანების, რომლებიც არ არიან ხელისუფლების ნაწილი, თუმცა მკაფიოდ არიან ასოცირებულნი ამ იდეასთან. მკაფიოდ აკეთებენ იდენტიფიცირებას ლიბერალობასთან და ლიბერალიზმთან. ვფიქრობ, რომ მანაც, როგორც ხელისუფლებამ, დაკარგა სოციალური პასუხისმგებლობა და მგრძნობელობა, როდესაც მისთვის ლიბერალიზმი გახდა ცარიელი რიტორიკა, რომელიც მოკლებულია კონკრეტულ პოლიტიკას თუ დამოკიდებულებას ნებისმიერი თემის მიმართ, იქნება ეს ადამიანის უფლებები თუ ეკონომიკური პოლიტიკა.

ძალიან რთულია მკაფიო კატეგორიზაცია, თუ ვინ არიან ლიბერალები. შევეცადოთ ზოგადად მოვხაზოთ ეს საზოგადოება. სალომეს ვეთანხმები, რომ ეს უფრო მეტად ელიტისტური და ინტელექტუალური ჯგუფებია, ვიდრე სხვა ტიპის საზოგადოებრივი ჯგუფები. ამ ჯგუფმაც დაკარგეთ, თუ დაკარგა, სოციალური მგრძნობელობა და პასუხისმგებლობა, როდესაც ისევე გავუუცხოვდით ჩვენს საზოგადოებას და ქვეყანას და კონტექსტს, როგორც ხელისუფლება. ამიტომ, ვფიქრობ, რომ ჩვენზეც არის რაღაც ტიპის პასუხისმგებლობა, როდესაც ვლაპარაკობთ ლიბერალური იდეის დისკრედიტაციაზე. რამდენიმე კონკრეტულ მაგალითს მოვიშველიებ. მახსოვს, როდესაც საზოგადოებრივ-პოლიტიკური ჟურნალის, „ლიბერალის“ დაწყება გვინდოდა, დიდხანს ვფიქრობდით სახელზე და გამიხარდა, რომ მოგვივიდა იდეა, დაგვერქმია „ლიბერალი“, რადგანაც ჩვენთვის ეს იყო მცდელობა, ეს სიტყვა, ღირებულებათა ეს სისტემა ამოგვეთრია პოლიტიკური ნანგრევებიდან, რომელშიც ის მოყვა მთელი ამ წლების განმავლობაში, და გვეთქვა, რომ ეს არ არის იდეოლოგია, პოლიტიკური პლატფორმა, არამედ არის ღირებულებითი პლატფორმა. არის ძალიან მარტივი ღირებულებები, რომლებიც ჩვენთვის ძვირფასია და ვფიქრობ, რომ ზოგადად ქვეყნისთვის შეიძლება იყოს ძალიან მნიშვნელოვანი სწორედ იმიტომ, რომ ის ძალიან მარტივი და ადგილად გასაგები რაღაცები, როგორც არის პლურალიზმი, სხვადასხვა ჯგუფების თანაცხოვრება, შემწყნარებლობა და ინდივიდუალიზმი, ეს ღირებულებათა სისტემა ყველაზე უკეთ, შესაძლოა, არეგულირებს ამ ურთიერთობებს, განსაკუთრებით ამ კონტექსტსა და ქვეყანაში. ადამიანურ ენაზე რომ ვთქვათ, ეს არის ყველაზე მარტივი სისტემა, რომელმაც შეიძლება დაარეგულიროს ურთიერთობები სხვადასხვა ინტერესთა ჯგუფებს შორის და საზოგადოებაში.

დავუბრუნდები „ლიბერალური ელიტების“ თემას. ვფიქრობ, რომ ეს ჯგუფი სამწუხაროდ ძალიან ჩაიკეტა საკუთარ თავში. მისთვის აბსოლუტურად უინტერესოა ის თემები, რომლებიც აწუხებს საზოგადოებას და ამ ქვეყნის უფრო დიდ ნაწილს და რომელიც საზრდოობს ზუსტად ისეთივე ან სხვა ტიპის კლიშეებით, როგორითაც საზრდოობენ ის ჯგუფები, რომლებსაც ჩვენ ვაკრიტიკებთ, მაგალითად ეკლესია, როგორც ინსტიტუცია, რომელსაც მართლაც დიდი როლი მიუძღვის ჩვენს კულტურულ და პოლიტიკურ ცხოვრებაში და ახდენს ამ დისკურსის არანაკლებ მონოპოლიზაციას. ლიბერალური საზოგადოებაც ზუსტად ისევე ჩაიკეტა საკუთარ თავში, როგორც ხელისუფლება და ეკლესია.

ჩემი განწყობა, დამოკიდებულება, ის წერილი, რომელსაც პოლემიკა მოჰყვა, ზუსტად ამას ამბობდა. ვეცადე თვითკრიტიკული ვყოფილიყავი. და ეს იმ გზით გავაკეთე, რომელიც ჩემთვის ყველაზე ბუნებრივი იყო. შევეცადე გულწრფელად მეთქვა

ჩემი სათქმელი. ამ წერილის პათოსი ძალიან მარტივია. ეს არ ყოფილა ეკლესიის გამოქომაგება, როგორც ინსტიტუციის, და მისი გაკეთილშობილება, ან პირიქით, ლიბერალური საზოგადოების მანკიერებების დრამატიზება. ის იყო ზუსტად იმ დამოკიდებულების კრიტიკა, რომ საკუთარ წვენში ხარშვით თავადვე შევუწყეთ ხელი ლიბერალიზმის იდეის მარგინალიზებას. იმიტომ რომ ვოპერირებთ კლიშეებით, მაგალითად ასეთით - “საზოგადოება ბნელია”, “ეკლესია ბნელია”, “ეკლესია გვექაჩება უკან” და ა.შ. ეს კლიშეები მხოლოდ ხელს უწყობს ამ იდეის დისკრედიტაციას და მარგინალიზებას. იმის ნაცვლად, რომ ვეძებდეთ ამ სივრცის გაფართოვების გზებს, და ვცდილობდეთ ამ დისკუსიაში, ურთიერთობაში იმ ინსტიტუციების ჩართვას, რომლებსაც ყველაზე დიდი გავლენა აქვს საზოგადოებაზე, იგულისხმება ხელისუფლება, ეკლესია, ჩვენი კარჩაკეტილობით გადავკეტეთ ეს გზები და ხიდები. თუ ჩვენი მიზანია შეიქმნას ასეთი სივრცე, ლიბერალური სივრცე და თუ ჩვენთვის მართლა ძვირფასია ლიბერალური ფასეულობები, მე მგონი ეს თავისთავად ეწინააღმდეგება იმას, რასაც ქადაგებს ლიბერალიზმი. თითქოს ვაკეთებთ იმის საპირისპიროს, რასაც ვქადაგებთ. ეს არის ჩემი ძალიან სუბიექტური განცდები თუ დაკვირვება.

აქ არის კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორი. თუ ვსაუბრობთ სოციალურ რეფლექსიებზე, ჩემთვის ეს არაფერია თუ არა თანაგრძნობა და ადეკვატურობა, როდესაც ითვალისწინებ კონტექსტს და სოციალურ ფონს და იმ რეალობას, რომელშიც ეს ყველაფერი ხდება. ვფიქრობ, არაადეკვატურობაა, როდესაც არ ლაპარაკობ არაფერზე, არ გაწუხებს არაფერი, არ უთანაგრძნობ შენს თანამოქალაქეებს თუნდაც სამოქალაქო რეფლექსიების დონეზე. ხომ არ შეიძლება ერთადერთი თემა, რომელიც, როგორც სამოქალაქო საზოგადოების წარმომადგენელს მაწუხებს, მაგალითად, მუდმივად იდენტობის პრობლემები იყოს. რა თქმა უნდა უნდა იყოს იდენტობის პრობლემები, მაგრამ როდესაც სხვა არაფერზე გაქვს რეაქცია, და ითხოვ საზოგადოების დანარჩენი წევრებისგან თანაგრძნობას, რა თქმა უნდა მას ვერ მიიღებ, იმიტომ რომ თავად არასდროს უთანაგრძნობ მათ. დავივიწყოთ სამოქალაქო სექტორისათვის დამახასიათებელი ჟარგონი, ჩემთვის ეს ყველაფერი თანაგრძნობაზე დადის. აქ ურთიერთთანაგრძნობაზეა საუბარი. ვფიქრობ, ჩვენს საზოგადოებაში დიდწილად არის ამის ნაკლებობა, რაც ქმნის ფონს იმისათვის, რომ ლიბერალური იდეა, როგორც თანაცხოვრების პლურალიზმი, ვერ გაფართოვდეს.

ნინო დანელია - რამდენადაც ცნობილია, ლიბერალური ღირებულებები არის სწორედ თანაგრძნობა. რა ტიპის თანაგრძნობაზეა ლაპარაკი, განსაკუთრებით იმ ჯგუფებისგან, რომლებიც ახდენენ იმის დეკლარაციას, რომ მათი ღირებულებათა სისტემა არის ლიბერალურ ღირებულებათა სისტემა. რას უნდა უთანაგრძნობ და რაში არ არის ეს თანაგრძნობა გამოხატული?

შორენა შავერდამილი - ყველაფერს, რაც გვაწუხებს თითოეულ ჩვენგანს ყოველდღიურ ცხოვრებაში. გააჩნია ვის ვესაუბრებით, ეს შეიძლება იყოს მედიასთან დაკავშირებული პრობლემები, ადამიანის უფლებები, პატიმრების წამების თემა, გარემოსთან დაკავშირებული თემები, განათლებასთან დაკავშირებული თემები. ყველა ამ მიმართულებაში ეს არ არის ზოგადი კატეგორიები. ძალიან ადამიანური „ქეისები“ შეგვიძლია გავიხსენოთ. მაგალითად 53-ე სკოლიდან გაგდებული მოსწავლის ამბავი, რომლის ფუნდამენტური უფლება შელახეს, წაართვეს მოსწავლის უფლება, ის არც

ერთმა სკოლამ აღარ მიიღო, ამჯერად მიმდინარეობს სასამართლო პროცესი და ა.შ. აღარაფერს ვამბობ ქიმერიძის, დელიანიძის საქმეზე და იმ 140 “ქეისზე”, რომელიც დგას ამ საქმეების უკან. ოფიციალურად, ომბუდსმენის ანგარიშის მიხედვით მხოლოდ 2011 წელს 140 პატიმარი ძალადობის მსხვერპლი. აქედან 40 გარდაცვლილი პატიმარია. როდესაც ასეთი თემები შემოდის საჯარო სივრცეში, მეჩვენება, რომ ეს თემები რჩება “უმრავლესობის” განხილვის საგნად, და იდენტობასთან დაკავშირებული თემები რჩება “უმცირესობის” განხილვის საგნად.

სალომე ასათიანი - აქ პიროვნულზე არ არის საუბარი. მე და შორენა ძალიან ბევრ საკითხში ვიყავით და ვართ თანამოაზრეები, ოღონდ ეს ის შემთხვევაა, როდესაც არა მარტო არ გეთანხმები, მე მგონი კარგად არც მესმის, რას ამბობ. კონტექსტი არ არის მხოლოდ სოციალური. თუ ღირებულებებზე ვლაპარაკობთ, კულტურული და სიმბოლური კონტექსტი კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია. ჩემი აზრით, ლიბერალები კი არ ჩაიკეტნენ და თავიანთ წვენიში კი არ იხარშებიან, მათ არა აქვთ არც დისკურსი, არც ენა, სწორედ იმის გამო, რომ მოხდა საჯარო სივრცის მონოპოლიზაცია. კონტექსტზე საუბრისას არ უნდა დაგვავიწყდეს ის ძალთა გადანაწილება, რაც გვაქვს. დღევანდელ ჩვენს კულტურულ კონტექსტში, გრამმის ენით რომ ვთქვათ, რელიგიური ობსკურანტიზმი და ეთნიკური ნაციონალიზმი იდეოლოგიად კი არ აღიქმება, ეს არის ბუნებრივი მოცემულობა. ეს არის ის, რითიც უმეტესობა ჩვენგანი ვსუნთქავთ. ის განპირობებულია სხვადასხვა ობიექტური ფაქტორით. ამ რეალობასთან დაპირისპირება უაღრესად რთულია, მით უმეტეს არსებული რეალობის გათვალისწინებით. იგივე ტიპის პრეტენზია, თუ რატომ არ ამახვილებენ ყურადღებას პატიმრების უფლებებზე ან ზოგადად ძალადობაზე საზოგადოებაში, რატომ არ შეიძლება გვეჩვენოს [კრიტიკა] ისეთი გავლენიანი ინსტიტუტის მიმართ, როგორც არის ეკლესია.

შენ ხომ არ ხარ ფიზიკური პირი, გაქვს სიმბოლურად მნიშვნელოვანი და გავლენიანი პოზიცია. მე მომეჩვენა და ჩემი გულისტკივილი იმან გამოიწვია, რომ როდესაც საზოგადოება ისედაც “ლიბერასტებად” და “გრუზინებად” დაიყო, როცა ამ დიქტომიებამდე დავიდა ეს უაღრესად რთული რეალობა, შენგან კიდევ იმის თქმა, რომ მათ ბნელებს უწოდებენ და ქილიკობენ, არ ვიცი, კონკრეტულ ადამიანებს გულისხმობ თუ ჯგუფებს, სად ხდება ქილიკი ან ნაციონალიზმის, ან რელიგიური ობსკურანტიზმის, ასეთი კრიტიკული ტალღა სად არის? მე მგონია, რომ ერთეულ შემთხვევებთან გვაქვს საქმე. შენგან დღეს იმის თქმა, რომ არ ესმით და კლიშეებით აზროვნებენ, ძალიან მინდა სწორად გამიგო, მაგრამ ზურგში დანის ჩაცემას ჰგავდა. წარმოიდგინე, ისედაც ამდენი სირთულის გადალახვაა საჭირო იმისთვის, რომ ეს დისკურსი საჯარო სივრცეში დავიდეს და ამ დროს შენ, “ლიბერალის” რედაქტორი, ამბობ, რომ ლიბერალები მხოლოდ თავიანთ წვენიში იხარშებიან და მხოლოდ თავიანთი სექსუალური იდენტობა აინტერესებთ.

მესმის, რისი თქმა გინდოდა, მაგრამ იმდენად რთული თემაა, რომ საპირისპირო გამოგივიდა. მაინტერესებს ამას თავად თუ ამჩნევ?

შორენა შავერდაშვილი - უმრავლესობას, თავისთავად, უფრო დიდი ძალაუფლება და გავლენა აქვს, უფრო დიდი სივრცე უკავია, ვიდრე უმცირესობას. ეს რა თქმა უნდა მოცემულობაა. მაგრამ უმცირესობა თავისთავად არ ნიშნავს იმას, რომ ის უუფლებო და უუნაროა და ადგილი არ უჭირავს საჯარო სივრცეში და სასურველი არაა შემოვიტანოთ ახალი კონიუნქტურა, რომ არ შეიძლება უმცირესობის კრიტიკა, ან არ

შეიძლება იმ იდეოლოგიების თუ ფასეულობათა სისტემის თუ დამოკიდებულებების კრიტიკა, რაც აქვს უმცირესობას. მე მგონი, სამართლიანია ვაკრიტიკოთ დიდი ინსტიტუტები, ხელისუფლება, ეკლესია, უმრავლესობა თავისი ნაციონალიზმით, შოვინიზმით თუ ფაშიზმით, ისე როგორც საჭიროა, ასევე მნიშვნელოვანი მგონია ვიყოთ თანაბრად კრიტიკულები უმცირესობებისადმი. სწორედ ეს იყო მთავარი პათოსი, იმისა, რომ უმცირესობა რეაგირებს მხოლოდ ეკლესიის კრიტიკაზე, ან მხოლოდ სექსუალური უმცირესობების თემებზე, და სხვაზე არაფერზე რეფლექსია არა აქვს...

სალომე ასათიანი - სხვადასხვა ენჯეოს სხვადასხვა სამოქალაქო ორგანიზაციას სხვადასხვა რამეზე აქვს რეაქცია.

შორენა შავერდაშვილი - აქ არ არის საუბარი სამოქალაქო ინფრასტრუქტურაზე.

სალომე ასათიანი - აბა ვის გულისხმობ? ვინ რეაგირებს მხოლოდ ეკლესიაზე და სექსუალურ იდენტობაზე? რომელი ჯგუფებია?

შორენა შავერდაშვილი - ეს არის ძირითადად ინტელექტუალური ჯგუფები, რომლებიც სხვათა შორის, არ არიან ისეთი უუფლებო და არაგავლენიანები. სამთავრობო ჯგუფები, რომლებსაც მედია-სივრცე უჭირავთ, ინტელექტუალები, რომლებიც “ლიბერალშიც” არიან და რადიო “თავისუფლებაშიც”, ჩემი მეგობრებიც არიან და ჩვენი ავტორებიც.

თუ გვინდა ლიბერალური სივრცის გაფართოება, იმ დამოკიდებულებებით და კლიშეებით, რაც გვაქვს, უბრალოდ არ გამოვა. როგორც მე არ გავალ აქციაზე, რომლის პათოსიც არის “ძირს მიშას პირსისხლიანი რეჟიმი”, მაგრამ სამაგიეროდ ვდგავარ ბარიკადებზე, როდესაც ვითხოვთ დელიანტიზმის საქმის გამოძიებას და მედიის თავისუფლებას, ზუსტად ასეთივე დამოკიდებულება მაქვს ეკლესიისადმი ან ნებისმიერი სხვა ინსტიტუტისადმი, რომელთანაც მაქვს პრობლემები, რომლის წიაღშიც რაღაც მინდა შევცვალო, ან რომლისგანაც ვცდილობ დავიცვა ჩემი ინტერესები და ფასეულობები და ჩემი, როგორც მოქალაქის უფლებები. როდესაც ეკლესიაზე ვლაპარაკობთ, რომ ის არის ბნელი, რომ თავის თავში ინახავს შოვინიზმს, და ა.შ., და ასე ვცდილობ მისგან მივიღო ის, რაც ჩემთვის არის ფასეული, ვერ მივალწევ ამ შედეგს.

სალომე ასათიანი - ეკლესია ჩაებმება სამოქალაქო უფლებებისთვის ბრძოლაში?

შორენა შავერდაშვილი - ზუსტად ისეთივე იმედი მაქვს, როგორც მაქვს ხელისუფლებისგან. მე, როგორც მოქალაქე, აქტივისტი თუ ჟურნალისტი, ვცდილობ ხელისუფლებისგან მივიღო ის, რომ დავიცვა, გავიტანო ჩემი ინტერესები. როგორც ენითაც ვცდილობ მას ველაპარაკო, საქმიანი, ფაქტებზე დაყრდნობილი, იმისათვის, რომ გავიტანო ჩემი ინტერესი, ზუსტად ასეთივე ადამიანური, ეთიკური ამბავია ის, რომ მით უმეტეს, თუ ვფიქრობ, რომ ეკლესია არის ძალიან გავლენიანი ინსტიტუტი, რომელიც თავის თავში ინახავს ბევრ პრობლემას, სიბნელეს, გაუნათლებლობას, ნაციონალიზმს, უბრალოდ, უნდა შევცვალო მასთან სალაპარაკო ენა. და მე მგონია, რომ პირველ რიგში იმ ადამიანებმა, ვინც ვქადაგებთ ლიბერალიზმს, და გვინდა დავიცვათ ლიბერალური იდეა, და ლიბერალიზმი გავხადოთ ბუნებრივ ფასეულობათა სისტემად, საჭიროა რომ ვესაუბროთ და დიალოგში ჩავაბათ ადამიანი, რომელიც არ არის ელიტის

ნაწილი, რომ არ ეგონოს, რომ ეს არის თავსმოხვეული, გრანტიჭამიების მიერ „მოთრეული“ იდეოლოგია, არამედ არის ძალიან ფასეული, ღირებული იდეა. აქ იმაზეა ლაპარაკი, რა მიზანი გვაქვს და რისი გაკეთება გვინდა.

ეს იყო ჩემი წერილის პათოსი და არა ის, რომ არ უნდა ვაკრიტიკოთ ეკლესია. გული მწყდება იმაზე, რომ გვაქვს არაკონსტრუქციული დამოკიდებულება ამ ყველაფრის მიმართ.

სალომე ასათიანი - აბა როგორ წარმოგიდგენია, როცა გვეუბნებიან, რომ დედა, რომელიც ბავშვს გააჩენს, უწმინდურია. ჩვენ ვუპასუხოთ, რომ არ არის უწმინდური და ამაზე დისკუსია გავმართოთ?

შორენა შავერდაშვილი - ძალიან მინდა დისკუსია გავმართოთ პატრიარქის ქადაგებაზე ფეხების დაბანასთან დაკავშირებით. ვფიქრობ ძალიან საინტერესო თემაა სადისკუსიოდ. ჩემმა ერთმა მეგობარმა მითხრა, რა არის ამაში გაუგებარი, ეს მოყვასის სიყვარულიაო. რა თქმა უნდა, ფეხები უნდა ვბანოთ ყველამ ყველას, მაგრამ ქალო, დაბანე კაცს ფეხი, სხვა არის. შენ გქონდა ფანტასტიური სტატია ამ თემაზე, დავსხდეთ და ვილაპარაკოთ. თუ გვინტერესებს ამ თემებზე საუბარი, დისკუსიაში უნდა შევიდეთ ერთმანეთთან.

სალომე ასათიანი - ვფიქრობ, რომ შენ ნამდვილი ლიბერალი ხარ, კლასიკური გაგებით, უნივერსალისტური. თავის დროზე ლიბერალები სწორედ ამ უნივერსალისტური პათოსით იყვნენ ცნობილები. მაგრამ ისინიც მიხვდნენ, რომ სამწუხაროდ ასე არ გამოდის. დღევანდელ ჩვენს რეალობაში, საქართველოს სპეციფიკაზე როდესაც ვლაპარაკობთ, პირიქით მგონია, რომ თუ რომელიმე ჯგუფი სექსუალურ უმცირესობაზე ბედავს ხმის ამოღებას, მას ის კი არ უნდა ვუთხრათ, მარტო ამაზე რატომ ფიქრობს, უნდა ვუთხრათ, რაც შეიძლება ბევრი იფიქროს ამაზე, ოღონდ ამას რამე ეშველოს. თუ რომელიმე ჯგუფი მარტო ეთნიკურ უმცირესობებზე ფიქრობს, იგივე უნდა გავაკეთოთ. ეკლესიაზე შეიძლება ვიდავოთ. შენ მიგაჩნია, რომ შეიძლება ეკლესიის ჩართვა სამოქალაქო კულტურის განვითარებაში, მე მიმაჩნია, რომ არ შეიძლება. არ გამოვა იმ მოცემულობით, რა მოცემულობაც დღეს გვაქვს. მაგრამ დისკუსიის იმით დაწყება, რომ ლიბერალები კლიშეებით აზროვნებენ და ყველა ეკლესიურს ბნელს უწოდებენ, უსამართლოა.

გელა ბანძელაძე - მე მგონი ყველა ვთანხმდებით, რომ ზოგადი ფორმულირება პრობლემისა არის დაბალი სოციალური კაპიტალი. ანუ, სოლიდარობის დაბალი მაჩვენებელი საზოგადოების სხვადასხვა ჯგუფებს შორის. ისევე როგორც ფინანსურ კაპიტალს ადამიანი აგროვებს რაღაც ეკონომიკური თამაშის წესების შედეგად, სოციალური კაპიტალიც გროვდება და ილექება გარკვეული სოციალური და პოლიტიკური, მათ შორის ეკონომიკური პრაქტიკების შედეგად. ანუ როდესაც ვსაუბრობდი ე.წ. „ლიბერალურად“ მონათლულ, მაგრამ რასაც მე „ნეოლიბერალურს“ ვუწოდებდი, ეკონომიკურ და პოლიტიკურ თამაშის წესებზე, ამ რეალობების ბუნებრივი შედეგია ჩემი აზრით ისეთი სოციალური ფრუსტრაცია, რომელიც გვაქვს და რაც თავისთავად აისახება სოციალური კაპიტალის კატასტროფულ დონეზე. იქნებ ამ კუთხით შევხედოთ.

ნინო დანელია - დისკუსია გახსნილად ცხადდება.

შორენა შავერდაშვილი - სამწუხაროდ 15 წუთში უნდა დაგტოვოთ, მგონი საპატიო მიზეზი მაქვს. თქვენ შეგიძლიათ განაგრძოთ დისკუსია.

ვახტანგ ზარქუა, ენერგოეფექტურობის ფონდი - ქალბატონმა სალომემ განმაცვიფრა. ის წარმოადგენს ძალიან სერიოზულ მედიას, რომელსაც ბევრი მსმენელი ჰყავს. ვისურვებდი, რომ თქვენს შეხედულებებში, რომლებიც განსხვავდება სხვა ჯგუფების წარმოდგენებისაგან, არგუმენტირებული იყოთ და მაქსიმალურად მკაფიოდ გამოხატოთ თქვენი აზრი. ძალიან ბევრ რამეში გეთანხმებით, მეც მაქვს კითხვები ეკლესიის მისამართით, მაგრამ ერთ რამეში ვერ დაგეთანხმებით. ამ შემთხვევაში ქალბატონ შორენას მხარს დავიჭერ. შეიძლება კითხვები მქონდეს, მაგრამ ყოველთვის ფრთხილი ვარ ასეთ დროს, იმიტომ რომ ეკლესია ასოცირებულია რწმენასთან. ადამიანის რწმენით მაპინულირება კი ძალიან რთული და საპასუხისმგებლოა. ადამიანი ბუნების შვილია, ბუნება კი მას დღემდე არა აქვს ბოლომდე შეცნობილი. ჩვენი კითხვები ეკლესიის მიმართ ამ ინსტიტუტის პატივისცემის გათვალისწინებით უნდა გამოვთქვათ, იმ აზრიდან გამომდინარე, რომ ის ადამიანის რწმენას ემსახურება. ჩემი აზრით კი რწმენის გარეშე ადამიანი არარაობაა.

ფვიქრობ, სხვა რამე გინდოდათ გეთქვათ, ძალიან გამაოცა თქვენმა ნათქვამმა. ვერაფერს ცუდს ვერ ვხედავ იმაში, რომ ქართველს უნდა თავისი წეს-ჩვეულებების და კულტურული მემკვიდრეობის დაცვა. უბრალოდ, როგორ აკეთებ ამას, ამაშია მთელი პრობლემა. ქართველის ზრუნვა, დაიცვას თავისი ტრადიციები, იდენტობა, ისტორია, არ უნდა აღიქმებოდეს ვულგარულობად, ანაქრონიზმად. თქვენს პათოსში კი ეს დავინახე.

ჩემთვის ორივე უკიდურესობა მიუღებელია. პირველი უკიდურესობაა ლიბერალიზმით გატაცება, რომელიც იდეალიზებულია და არ ითვალისწინებს გარკვეულ რეალიებს. თითქოს მოდურობადაც იქცა, ამტკიცონ, რომ ყველაზე ლიბერალები არიან. მეორე მიმართულებაა ლიბერალიზმით მანიპულირება, როდესაც ძალიან კარგად იციან, რომ ლიბერალიზმი სჭირდებათ ინსტრუმენტად თავისი მდგომარეობის განმტკიცებისთვის. ჩვენი ხელისუფლება სწორედ ამ მეორე კატეგორიას მიუკუთვნება ჩემი აზრით.

ლიბერალური ღირებულებების გათავისება ერთი ხელის მოსმით არ მიიღწევა. ამას თავისი მიზეზები აქვს. თანაც ისეთი ულტრალიბერალური ღირებულებები, რომელსაც ზოგიერთი ჩვენი მეგობარი ქადაგებს.

ოთო კობახიძე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი - ბატონის ნათქვამის მიმართ პროტესტის გრძნობა გამიჩნდა, არ ვიცი რელიგიური რწმენა იგულისხმეთ თუ სხვა რამ. ასევე როდესაც ქართულ იდენტობაზე ლაპარაკობთ გასათვალისწინებელია, რომ საქართველოში ყოველთვის არის ერთი დიდი მასა, რაც ერთს ემხრობა და შემდეგ მიდის სხვების დისკრედიტაცია. მაგალითად ჟორდანას მთავრობის დროს 280 ათასი კაცი იყო მენშევიკური პარტიის წევრი. შემდეგ კომუნისტები 60-იან წლებში აპირებდნენ ათეისტური საქართველოს რესპუბლიკის შექმნას. საბჭოთა კავშირში კომუნისტური პარტიის წევრები პროცენტულად საქართველოში ყველაზე მეტნი იყვნენ. დღეს ყველა მართლმადიდებლობას იჩემებს. ამ პირობებში იმაზე საუბარი, რომ ქართველი ტრადიციებით არის მართლმადიდებელი, გაუმართლებელია.

დღეს თუ დავუშვებთ იმას, რომ ლიბერალიზმი დისკრედიტირებულია თუნდაც იმის გამო, რომ ხელისუფლებამ მიიწეა ლიბერალურობის იარლიყი, ხომ არ ვდგავართ გაუნათლებლობის თუ არა, განათლების ნაკლებობის წინაშე?

- ჩემთვის ძალიან საინტერესო იყო დისკუსია ლიბერალიზმსა და მის გადარჩენაზე და იმაზე, თუ როგორ არის ეს იდეოლოგია ჩაკეტილი ლიბერალური წრეებში. მე მქონდა საკუთარი ვერსია იმისი, რაზეც ქალბატონი შორენა საუბრობდა, თუ რატომ ხდება საზოგადოებისაგან მისი იზოლაცია. ერთი რამ, რასაც ვივიწყებთ, არის ის, რომ პოლიტიკური ლიბერალური იდეების მისაღწევად ლიბერალური ეკონომიკა არ გვარგია. ამას ძალიან კარგად ვხედავთ ევროპაში, სადაც ეკონომიკური ლიბერალები არიან პოლიტიკურად კონსერვატორები. მათი კულტურულ-პოლიტიკური ღირებულებები კონსერვატულია. სოციალისტები არიან ისინი, ვისაც შეუძლიათ ლიბერალური იდეების მეტნაკლები მიღწევა. საქართველოში ლიბერალურ ღირებულებებში შემოგვტენეს კაპიტალისტური ღირებულებები. ეს შეიძლება მრავალგვარი იყოს, მაგრამ ჩვენ შემოგვტენეს ადვირაბსნილი კაპიტალიზმი, სადაც განუკითხაობაა. საქართველოში ლიბერალური ელიტები იმიტომ რჩებიან იზოლირებულები, რომ სწორედ ამ ეკონომიკურ და სოციალურ მხარეზე არასოდეს საუბრობენ. ახსენეთ პატიმრების საქმე, ქიმერიძის საქმე, სიღარიბე და სოციალური პოლიტიკაც ხომ ვახსენეთ, ე.ი. ის არ ყოფილა, რაზეც დღეს ვილაპარაკეთ. ამასობაში არავინ ვახსენებთ იმას, რომ წარმოუდგენელი შრომის კოდექსი გვაქვს.

სალომე ასათიანი - თქვენ ისევ აზოგადებთ, არადა ეს ძალიან საფრთხილო თემებია.

- მე მგონია, რომ სახელმწიფოსგან ეკონომიურ, სოციალურ პოლიტიკაში ბევრად უფრო ნაკლებს ვითხოვთ, ამასთან ბევრად უფრო ნაკლებ ალტერნატივას ვთავაზობთ და არ ვფიქრობთ, გამოსავალი რა იქნება და ბევრად უფრო მეტს ვლაპარაკობთ პოლიტიკურ უფლებებზე, რომელსაც ვერ მივაღწევთ, თუ იმ მეორე მხარეზეც არ დავიწყეთ კამათი.

მიხეილ ცირდავა - გეთანხმებით, დღეს სოციალურ-საბაზრო ეკონომიკა მენისტრიმული ხდება. დღევანდელი ხელისუფლება თავისი ულტრამემარჯვენე იდეებით ზრუნვის გარეშე ტოვებს თავის მოქალაქეებს.

რაც შეეხება ეკლესიურ თემატიკას, როდესაც „ვარდები რევოლუციის“ შემდეგ ხელისუფლების სათავეში მოვიდა სააკაშვილი, მას ჰქონდა უნიკალური შანსი, რომ ეს პრობლემა მოგვარებულიყო. მაშინ სასულიერო სემინარიაში ვსწავლობდი და საპატრიარქოს სამმართველო აპარატის წინააღმდეგ ძალიან მწვავე კრიტიკული შენიშვნები გვქონდა. მაშინ ჟურნალისტებიც ძალიან აქტიურად იყვნენ ჩაბმულნი ამ პრობლემატიკაში. მაშინ მიშა, მოგეხსენებათ ძალიან პოპულარული იყო და მის მიერ ჟურნალისტების მიმართ ირიბად ნათქვამმა ერთმა სიტყვამ ამ თემის დისკრედიტირება გამოიწვია. დღეს მაინტერესებს გამოსავლის ძებნა, ვხედავ ანტაგონისტურ დამოკიდებულებას. ხომ არ აჯობებს საზოგადოებრივ მაუწყებელს, რომელიც თითოეული ჩვენგანის გადასახადებით ფინანსდება, სარედაქციო პოლიტიკის გადახედვისკენ ვუბიძგოთ, რათა ეს თემები აქტიურად შექცდებოდეს.

დავით არაბიძე, განათლების ეროვნული კავშირის მდივანი - როდესაც ლიბერალიზმზეა საუბარი, არ ვგულისხმობთ მე-18 საუკუნის კლასიკურ ლიბერალიზმს. მიგაჩნიათ თუ არა რომ იდეოლოგიურ აგრესიას დიდწილად განაპირობებს ის ფაქტი, რომ არსებობენ სათანადო ორგანიზაციები, საიდანაც ხდება როგორც იდეოლოგიურ-ფსიქოლოგიური, ისე მატერიალურ-ფინანსური წახალისება ამ იდეოლოგიის დასამკვიდრებლად?

მეორე კითხვა - მაინტერესებს, საზოგადოება, რომელშიც დღეს ვცხოვრობთ, მიგაჩნიათ თუ არა კლასობრივად ანტაგონისტურ საზოგადოებად?

თენგი ვერულავა, ილიას უნივერსიტეტი - მე უფრო მგონია, რომ ყველაზე მეტად ენის, ლაპარაკის არცოდნასთან გვაქვს საქმე. ალბათ ჯერ იმ ფაზაში ვართ, რომ ლაპარაკი არ დაგვიწყია. ენის არცოდნა კი მითებს იწვევს. მომიწია სინგაპურის სოციალური სფეროს შესწავლა. ასეთი სიმბიოზი სოციალ-დემოკრატიის და ლიბერალურის, ანუ სოციალურ სფეროში პიროვნული პასუხისმგებლობის, საოცრად თანხვედრა ერთმანეთს. სოციალურ სფეროში ყველაზე კარგ სქემად მიჩნეულია შემნახველი ანაზრები პლიუს დაზღვევა, დაზღვევა ანუ სოლიდარობა. სოლიდარობა არის სოციალ-დემოკრატიული ღირებულება. მეორე გახლავთ პიროვნული პასუხისმგებლობა ანუ ლიბერალური ღირებულება. ძალიან ზედაპირულად ვლაპარაკობთ, სიღრმეში უფრო საინტერესო რაღაცებს აღმოაჩენთ.

ლევან აბაშიძე - მე თვითონ სასულიერო აკადემია მაქვს დამთავრებული და ამავე დროს ვარ ლიბერალი. ჩემი მოწოდება იქნება, ნუ დავუთმობთ ამ თემას მხოლოდ სხვებს, იმიტომ რომ ჩემი ღრმა რწმენით ქრისტიანობა არის სწორედ თავისუფლების იდეა და რომ არ ყოფილიყო სახარება, დასავლეთ ევროპაში ლიბერალიზმი ალბათ არ განვითარდებოდა. ჯანსაღი კონსერვატიზმი და პატრიოტობაც ასევე სავსებით თავსებადია ლიბერალიზმთან.

აქ იყო ნეოლიბერალიზმის კრიტიკა. შეიძლება დავეთანხმო კიდევ, მაგრამ მინდა ვთქვა, რომ საქართველო განსხვავდება ტექჩერის ინგლისისგანაც და რეიგანის ამერიკისგანაც. იქ იყო გადახრა სოციალიზმისკენ, შემდეგ უფრო ლიბერალური ეკონომიკისკენ. ჩვენ თუ ახლა ზედმეტად ვაკრიტიკებთ ეკონომიკურ ლიბერალიზმს, არ ვიცი, სად დავბრუნდებით. თუ უარყოფით კონტექსტში ჩავსვამთ კონკურენციას, შეიძლება დაახლოებით დავბრუნდეთ იქ, სადაც იყო გერმანიის დემოკრატიული რესპუბლიკა, როდესაც ერთმანეთის გვერდზე იდგა *ტრაბანტი* და *მერსედესი*, იმიტომ რომ ერთგან იყო კონკურენცია და მეორეგან არ იყო. საერთოდ, თუ კონკურენციაზე ხშირად არ ლაპარაკობენ, როგორც თქვენ თქვით, ბატონო გელა, თუ ლიბერალიზმზე აკადემიურ დისკურსში არ ლაპარაკობენ, ეს დაახლოებით ისეთივე რამეა, რომ ჩვენ ახლა ჰაერზე არ ვლაპარაკობთ. იმიტომ რომ ჰაერი რომ გადაგვიკეტონ, მაშინვე გაგვახსენდება ჟანგბადი. კონკურენცია საჭიროა და უნდა იყოს. რასაკვირველია არ ვამბობ, რომ კაპიტალიზმი სოციალური ელემენტებით არ უნდა იყოს დაბალანსებული.

ძალიან დიდი მადლობა მომხსენებლებს, ძალიან საინტერესო იყო. სალომემ დაიწყო იმით, რომ 2003 წელს მზაობა იყო საზოგადოებაში. სიმართლე გითხრათ, ვერ გავიგე, რას გულისხმობთ, დიალოგის მზაობა იყო? ალბათ გულისხმობთ, გარკვეულწილად იყო მზაობა ლიბერალური ფასეულობების მიღების და დაცვის, სიახლის. ჩემი აზრით, არ ყოფილა ასეთი მზაობა. თქვენ ჩეხეთში ცხოვრობთ, სადაც იყო მზაობა, როცა მოხდა ხავერდოვანი რევოლუცია. ნებისმიერ მომენტში, როდესაც

ხელისუფლება შეეცდებოდა ავტორიტარული ელემენტების შემოღებას, ხალხი ისევ გამოდიოდა ქუჩაში და ამბობდა ელემენტარულ რამეს - თქვენ ჩვენზე ვერ იბატონებთ, იმიტომ რომ მე ვარ მთავარი, ჩვენ ვართ მთავარი და მერე სახელმწიფო, რომელიც მე ავირჩიე და შეიძლება მეც ვმართო იგი და არა შენ. ეს არის მზაობა. თუ არის კრიტიკული მასა, რომელიც გამოვა და იტყვის, რომ შენ კი არა ხარ მთავარი, არამედ მე ვარ მთავარი... ხალხი იდგა ქუჩაში ამბობდა, რომ არ წავიდოდა, ვიდრე ის არ გადადგებოდა. ეს არის ლიბერალობა. ამაზეა ლაპარაკი. ჩემი აზრით, საფუძვლებამდე უნდა ჩავიდეთ და მათზე ვილაპარაკოთ, რომელზეც მაგალითად ინგლისში ისევე არ არის ლაპარაკი, როგორც არ არის ლაპარაკი ჰაერზე, იმიტომ რომ მას ყოველდღე სუნთქავენ.

ბეჟან მშვიდლობაძე, მწერალი, მეცნიერი - ითქვა, რომ შემოგვტენეს ველური კაპიტალიზმი. არავის არაფერი შემოუტენია. მთელი მსოფლიო გვეხვეწებოდა, ტექჩერი, გერმანიის კანცლერი, რომ ნელა გვევლო და სოციალური დაცვა დაგვეწყო. გაუთავებელი მიტინგები იყო 1988 წლიდან. რაც შეეხება ლიბერალიზმს, შევარდნამის დროს საერთოდ ქაოსი იყო და დღესაც, გაზეთებში, ლამის დედას აგინებენ სააკაშვილს, მეტი ლიბერალიზმი რაღა უნდა იყოს. ეკონომიკური ლიბერალიზმი შესაძლებელია გვინდოდეს, მაგრამ ესეც საკითხავია. გერმანელებს რომ ედრებიან, გერმანელი უნდა იყო, რომ ის რესურსები გააჩნდეს, რაც მას გააჩნია. მე მგონი გერმანიაში უმრავლესობა ფიქრობს, რომ ჯერ სახელმწიფო და მერე ის.

მაგდა კალანდაძე, ორგანიზაცია “იდენტობა” - რელიგიის თემას გამოვეხმაურები, იმიტომ რომ ბევრს ვფიქრობ, როგორ შეიძლება ადამიანებს, რომლებიც თავიანთ იდენტობას იცავენ, მიუხედავად იმისა, რომ მათ თავს არავინ ესხმის, მაინც ჩავთვალოთ, რომ იდენტობას იცავენ, რაიმე არგუმენტი მოუყვანო იმისთვის, რომ ეს ასე არ უნდა იყოს. ყოველთვის, როცა საუბარია რელიგიაზე, ქართველობაზე, უმცირესობები არ არიან დაცულები. მგონი არსებობს ერთი მარტივი მექანიზმი, არსებობს სისხლის სამართლის კოდექსი, რომელიც ძალიან ხშირად ირღვევა, იგივე მართლმადიდებელი აქტივისტებისგან, სასულიერო პირებისგან. მათი წაქეზებით არაერთი დისკრიმინაციული ქმედება განხორციელებულა. ამაზე არც ძალიან სტრუქტურებს, არც ხელისუფლებას თითქმის არ მოუხდენია რეაგირება. მხოლოდ ერთი შემთხვევა იყო. მგონი კანონის დაცვის მოთხოვნა ძალიან ბევრ რამეს დააყენებს თავის ადგილზე სხვადასხვა ემოციების გვერდზე გადადებით. იმ ემოციების, რომლებსაც ადამიანები ერთმანეთს უპირისპირებენ. კანონის წინაშე ყველა თანასწორუფლებიანია.

ნინო დანელია - ბატონო გელა, გთხოვთ, იქნებ დავიწყოთ კითხვებზე პასუხის გაცემა.

გელა ბანძელაძე - დიდი მადლობა საინტერესო შეკითხვისთვის, იმიტომ რომ მეძლევა რაღაცების დაზუსტების შესაძლებლობა. “ნეოლიბერალიზმს” როდესაც ვამბობ, არ ვგულისხმობ არსებულ პოლიტიკურ წესრიგებს და სახელმწიფოს მოწყობის მოდელებს, რომლებიც სადღაც არის და მას ჰქვია “ნეოლიბერალიზმი”. ეს არის ტენდენცია, რომელიც ცდილობს გავლენა მოახდინოს სხვადასხვა უკვე არსებულ პოლიტიკურ სისტემებზე და სახელმწიფო მოდელებზე. შესაბამისად, ის რეალობა,

რომელიც გვაქვს თანამედროვე განვითარებულ დასავლეთში, სხვადასხვანაირად, მაგრამ თითქმის ყველგან, მათ შორის სინგაპურშიც, არის არა რომელიმე ერთი უკიდურესობის იდეოლოგიური გაგებით სრული განხორციელება და პოლიტიკურ სისტემაში ასახვა, არამედ ეს არის ხანგრძლივი პერიოდის განმავლობაში იდეოლოგიებისა თუ პოლიტიკის, ტექნოლოგიების მუდმივი დაპირისპირებისა თუ თანამშრომლობის შედეგად ჩამოყალიბებული რაღაც კონსენსუსები. ეს კონსენსუსები ზოგან უფრო მარჯვენაა, ზოგან უფრო მარცხენა.

“ნეოლიბერალიზმი” არის ტენდენცია, რომელიც ბოლო 20-25 წლის განმავლობაში შემდგარ პოლიტიკურ სისტემებში მაქსიმალურად ცდილობს შეამციროს სოციალური სოლიდარობის ელემენტები, და დატოვოს მხოლოდ ველური საბაზრო პრინციპები. რაც შეეხება კონკურენციის ელემენტს, ძალიან ცუდია, თუ გამოჩნდა, რომ მე კონკურენციის უარყოფა მინდოდა, არავითარ შემთხვევაში. როცა ვთქვი, რომ სოციალ-დემოკრატია არის ლიბერალური ფილოსოფიის ერთ-ერთი თანამედროვე განვითარება, ეს თავისთავად გულისხმობს, რომ სოციალური დემოკრატია არ ვარაუდობს თავის ხედვას კონკურენციის, როგორც ერთ-ერთი მთავარი შემოქმედი როლისა. აქ საუბარი იყო მხოლოდ ველური კონკურენციის დატოვებაზე და ისეთი ელემენტების ჩამოშორებაზე, როგორც არის სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა, რომელიც გაჯერებული უნდა იყოს სოციალური პროგრამებით, და კიდევ ერთი ძალიან მნიშვნელოვანი ელემენტით - კოოპერაციით. კონკურენციისა და კოოპერაციის თანაარსებობის გარეშე მხოლოდ კონკურენციაა იმ ტენდენციის მახასიათებელი, რაზეც ვსაუბრობდი. ანუ, სინგაპური კი არ არის ცუდი, იმიტომ რომ ნეოლიბერალიზმია, ნეოლიბერალიზმი ვერ ახდენს იმ პრობლემების მოგვარებას, რომლებზეც ვლაპარაკობთ, იმიტომ რომ ამა და ამ ტენდენციებს ემსახურება. ცდილობს შეამციროს სახელმწიფოს პასუხისმგებლობა, დაზღვევა, სოლიდარობა, ა.შ. ბაზარი ყველაფერს დაარეგულირებს - ამისი იდეოლოგიები არიან დასავლურ აკადემიურ დისკურსში ჰაიეკი, ნოზიკი, ფრიდმანი, საქართველოში - ბენდუქიძე. მე ვაკრიტიკებ არა რომელიმე სახელმწიფოს მოწყობის მოდელს, არამედ ტენდენციას, და არ უარვყოფ კონკურენციას.

შეკითხვა იყო, ფინანსდებიან თუ არა ეს ჯგუფები საიდანღაც. არ მინდა შეთქმულების თეორიასავით გამომივიდეს, ინტერესთა ჯგუფები არსებობს, ბუნებრივია, რომლებიც ამ იდეოლოგიური დისკურსის განვითარებას უწყობენ ხელს. მაგრამ არა მგონია ეს ერთი-ორი ადამიანის ან შეფიცულთა ჯგუფის ბრალი იყოს.

რაც შეეხება იმას, კლასობრივად ანტაგონისტურია თუ არა დღევანდელი ქართული საზოგადოება, ქართულ საზოგადოებაში სოციალური კაპიტალის კუთხით არსებობს ძალიან ბევრი პრობლემა, მაგრამ რატომღაც ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, რომ ძალიან ადვილად მოგვარებადია ასეთი ანტაგონიზმები, თუ გადაწყდება ის ყველაზე მთავარი პრობლემა, რაც არის ადამიანის სოციალური და ეკონომიკური ემანსიპაცია. ბიოლის ფონდის დამსახურებით ერთი წელი ვმუშაობდი თემაზე, რომლის შედეგადაც დავასკვენი, რომ იმისთვის რათა იყოს მაღალი სოციალური კაპიტალი და სოლიდარობის მაღალი დონე, ნებისმიერი ტიპის სოლიდარობა განსხვავებულ ჯგუფებს შორის, ორ მთავარ წინაპირობას საჭიროებს - დემოკრატიული პოლიტიკური კულტურა ანუ თანამონაწილეობის და საერთო მიზნებისათვის ბრძოლის წარმატებული პრაქტიკა, და მეორე - არა მარტო კონკურენციაზე, კოოპერაციაზეც ორიენტირებული თამაშის წესები, რაც ადამიანების ყოველდღიურ სასიცოცხლო ინტერესებად აქცევს არა სხვისი გაღარიბების ხარჯზე საკუთარ კეთილდღეობას, არამედ ყველას ერთად განვითარებას.

სალომე ასათიანი - საკითხების ძალიან დიდი სპექტრი წამოიჭრა. პირველ რიგში სოციალური თემატიკის კუთხით კრიტიკას გამოვეხმაურები. ყოველთვის ვიზიარებდი იმ მოსაზრებას, რომ გადამწყვეტი ფაქტორი არის სოციალური რეალობა და ეკონომიკური გარემო. ნამდვილად მწამს, რომ ჩვენს დღევანდელ რეალობაში, იმ გაჭირვებაში და ეკონომიკური უსამართლობის პირობებში, როგორშიც ვცხოვრობთ, ეს დისკუსია დარჩება ბიოლის ფონდის ელიტისტურ დისკუსიად. მაგრამ ამასთან მგონია, რომ დიდ შეცდომას ვუშვებთ, რომ თითქოსდა ახლა, როცა ამდენი გაჭირვებულია ქვეყანაში, ამაზე ლაპარაკის დრო არ არის, ასევე ის, რომ ახლა არ არის ეკლესიის კრიტიკის დრო, რადგან ამ გაჭირვებულ ადამიანებს ერთადერთი შვება ეკლესიაში აქვთ. ეს გამიგია მემარცხენე ორიენტაციის პოლიტიკური პარტიებისგანაც და ლიბერალებისგანაც, რაზეც შორენამაც ილაპარაკა. ცუდია, რომ წავიდა და ვეღარ გამცემს პასუხს. მე მეჩვენება, რომ სწორედ ეს არის ქედმაღლური დამოკიდებულება. მე ვერ დავყოფ ადამიანების მენტალიტეტს და ღირებულებით ორიენტაციას მათი სოციალურ-კლასობრივი მიკუთვნებულობის კუთხით და მგონია, რომ იდენტობასთან, მრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული საკითხები ისევე სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია, როგორც სოციალური. ეს პრობლემები ერთმანეთისგან არ უნდა გავმიჯნოთ. თუ ვლაპარაკობთ სამართლიანობასა და სოლიდარობაზე, ეს ერთმანეთთან გადაჯაჭვული თემებია, ოღონდ რასაკვირველია, ხშირად ერთი მეორისგან გამომდინარეობს.

რაც შეეხება ქართველობის თემას, არ მეგონა, რომ ამ აუდიტორიაშიც მომიწევდა იმის ახსნა, რომ მე არ ვლაპარაკობ ქართველობის უარყოფზე, არც მართლმადიდებლობას ვუსვამ ხაზს. ქართველი ერი სხვადასხვანაირად შეიძლება იყოს გაგებული. მრავალფეროვნება მხოლოდ ის კი არ არის, გადავწყვიტოთ, რომ ეთნიკური ქართველები გავხდებით დახვეწილი ლიბერალები, ტოლერანტულები და შემწყნარებლები. მრავალფეროვნება, ჩვენი ყველასი, სათითაოდ, კოლექტიური ღირებულებაა და მნიშვნელოვანია ყველასთვის. ქართველობა თავის თავში უკვე მოიცავს ამ მრავალფეროვნებას. გააჩნია, რაზე ვაკეთებთ აქცენტს და როგორი სახით მოგვეწოდება ქართველობის განსაზღვრება. ის, რაც დღეს და ბოლო 20 წლის განმავლობაში თავისი ობიექტური მიზეზებით პოსტსაბჭოთა რეალობაში დომინანტური ნაციონალიზმი გახდა, იქ სწორედ ეთნიკურზე, სისხლზე, გენზე, რელიგიაზე და ეთნიკურ სისუფთავეზეა ორიენტაცია გაკეთებული, და არა მგონია, ეს ჩვენი საზოგადოებისთვის მომგებიანი იყოს.

რაც შეეხება ეკლესიის კრიტიკას, რაც არ უნდა მიკითხონ პამფლეტები 30-იანი წლების გაზეთებიდან, ვფიქრობ, რომ ჩემი, როგორც ამ ქვეყნის მოქალაქის უფლებაა, ეკლესიაზე ჩემი აზრი მქონდეს და გამოვთქვა. ამ უფლებაზე უარის თქმას არ ვაპირებ. კიდევ ერთხელ ვიტყვი, ჩემი აზრით დღეს ეკლესია ღირებულებითი და სიმბოლური სივრცის განვითარების თვალსაზრისით ძალიან პრობლემურ როლს ასრულებს. თუ ჩემი პირადი აზრი გაინტერესებთ, ჩემთვის მთავარია, რომ რელიგიისგან თავისუფალ სივრცეში შემეძლოს არსებობა, რაც დღეს არ შემეძლია. ჩვენთან დღეს არ არის სეკულარული პრინციპები დაცული. მედიაში ვერ ნახავთ ვერც ერთ რაციონალურ კრიტიკულ გადაცემას რელიგიურ თემებზე და ეკლესიაზე. საჯარო სკოლებშიც, ვიცით რაც ხდება. ყველანი ვხედავთ როგორ გადაჯაჭვულია სახელმწიფო და ეკლესია ერთმანეთთან.

ძალიან კარგია, რომ მზაობაზე დაისვა კითხვა. მე მგონია, რომ მზაობა იყო. ამაზე ბევრი მიკამათია ჩემს მეგობრებთან. ბევრს მიაჩნია, რომ „ვარდების რევოლუციისგან“ ელექტორატი, მოსახლეობა სოციალურ-ეკონომიკურ განვითარებას მოელოდა და ეს იყო მთავარი პირობა. რასაკვირველია, ამას არავინ არ უარყოფს, მაგრამ ჩემი აზრით, მართლა იყო მცდელობა, რომ მომხდარიყო ნაციონალიზმის გადაფასება, სამოქალაქო ნაციონალიზმისკენ წასვლა რიტორიკის დონეზე, მრავალფეროვნებაზე აქცენტის გაკეთება. მაგრამ ეს გაქრა შემდგომ. ძალიან იშვიათად ლოზუნგურ დონეზე თუ შევხვდებით ამას პოლიტიკური ელიტის რიტორიკაში. აქედან გამომდინარე მგონია, რომ 2003 წელს რაღაც მნიშვნელოვანი ეტაპი იდგა, რომელიც სათანადოდ ვერ გამოვიყენეთ. თუ რატომ ვერ მოხერხდა ეს, ამაზე უკვე ბევრი ვილაპარაკეთ.

ნინო დანელია - დიდი მადლობა მომხსენებლებს. ეს დისკურსი, თუ რატომ წერენ ერთ კონკრეტულ თემაზე, როცა სხვა ბევრი თემა არსებობს, ვფიქრობ, არასწორია, იმიტომ რომ ყველას შეგვიძლია ვწეროთ, მით უმეტეს, როდესაც ინტერნეტი არსებობს, შეგვიძლია ვწეროთ ბლოგები იმ თემებზე, რომლებიც ჩვენთვის მტკივნეულია და ავსახოთ აზრების მრავალფეროვნება, რომელიც საზოგადოებაში არსებობს.